

110 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА АКАДЕМИК

ПЕТЪР ДИНЕКОВ*

Светлина Николова (София)

На 17 октомври (или по новия стил – на 30 октомври) 2020 г. се навършиха 110 години от рождението на акад. Петър Динекров, една от най-значителните фигури в българския културен и научен живот на двадесетото столетие. А на 22 февруари 2022 г. се навършиха тридесет години от мразовития зимен ден, когато внезапно завърши неговият жизнен и творчески път. Онези, които го познаваха лично и по някакъв начин бяха в съприкосновение с дейността му, усещат отсъствието му през последните тридесет години. На младото поколение, което няма непосредствени впечатления от неговата личност, тепърва предстои да го опознава, осмисляйки мащабите и същността на неговото дело.

Но сега, когато можем да говорим за това дело като за завършено от известна дистанция във времето, несъмнено можем по-ясно да видим както най-характерните черти на творчеството на Петър Динекров, така и особеностите на неговата личност, отразени в дейността му на учен и литературен критик. Близко 2000-те публикации, свързани по някакъв начин с творческото му дело, развивало се повече от шест десетилетия, показват много и различни негови страни¹; в огромния кръг от лични познанства, установени за осемте десетилетия на живота му в различни обществени кръгове и в различни страни, той присъстваше с различни черти на личността си². Поради това едва ли някога представите за Петър Динекров като учен и човек ще се покрият напълно. Ето защо ще се опитам да

---

* Статията е подготвена в рамките на проект № BG05M2OP001-1.001-0001, „Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“ – виртуален клъстер „Кирилометодикон“.

¹ Библиография на публикациите му вж. в: Я н а к и е в а , Т. Петър Динекров. Биобиблиография. София, 1982; Я н а к и е в а , Т. Библиография на трудовете на академик Петър Динекров: 1980–1989. – Старобългарска литература, 25–26, 1991, 4–21. Последната му книга, подготвена частично от самия него и приготвена за печат според неговия план за нея, съдържа 24 статии, публикувани с много малки изключения след 1986 г. . Тя е издадена посмъртно под заглавието, което ѝ е определено от самия Динекров: Размисли върху българската литература и култура. София, 2001, 303 стр.

² Те са отразени до известна степен в запазените материали, останали в неговия архив. Част от тях се съхраняват днес като отделен фонд в колекциите на Държавна агенция „Архиви“ под № 1987К – опис 1 и опис 2 (вж. <https://www.archives.government.bg/> ; <http://isda.archives.government.bg:84/Process.aspx?type=Inventory&agid=41&flgid=5089960&ilgid=10066225> ; <http://isda.archives.government.bg:84/Process.aspx?type=Inventory&agid=41&flgid=5089960&ilgid=13466018>). Опис 1, в който са отделени 4454 архивни единици, включва документи и писма с хронологичен обхват 1849–2000 г. и е изработен от Нина Дачева, Наташа Димчева и Искра Славова. Опис 2, изработен от д-р Спаска Шуманова (ЦДА) и доц. д-р Мая Иванова (КМНЦ–БАН), съдържа 396 архивни единици с хронологичен обхват 1934–1992 г. и обхваща главно документи и писма на чужди езици (английски, италиански, немски, полски, руски, сърбо-хърватски, унгарски, френски, и чешки). Другата част от архива му, в която се намира неговият дневник (с издавани досега записи от 5 юли 1933 г. до 20 октомври 1937 и от 15 юли 1958 г. до 21 февруари 1992 г), се съхранява днес в Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София под № 904 и съдържа 297 тетрадки, номерирани лично от него. В няколко популярни издания и непълнен вид дневникът е издаван 3 пъти. За първи път е публикуван в

обърна внимание само върху някои неизменни белези на жизнения и творческия му път, оформили се още в годините на неговата младост, и върху техните резултати в българската хуманитаристика.

Знаем, че Петър Динеков е роден в с. Смолско, Пирдопско, едно малко селце в североизточните склонове на Ихтиманска Средна гора. Всъщност обаче той е градско чедо. Формира се като личност и получава образованието си в градска среда, и то не каква да е, а средата на столицата София. Появил се на белия свят в бедно семейство, което стои безкрайно далече от обществените кръгове, ангажирани с културния и литературния живот в столицата, със своята рядка природна интелигентност той се устремява към опознаването на духовните постижения на човечеството по време на своето образование. Особено трябва да се отбележат годините, прекарани в Трета мъжка гимназия „Уилям Гладстон“ (1924–1929). Именно тогава за пръв път намира обществена изява яркият талант на Петър

списание „Библиотека“ от № 1 за 2013 г. до № 4 за 2016 г. (Библиотека, 20, 2013, № 1, с. 62–96; № 2–3, с. 201–232; № 4, с. 154–184; № 5, с. 183–239; № 6, с. 55–95; 21, 2014, № 1, с. 199–244; № 2, с. 110–151; № 3–4, с. 231–248; № 5, с. 159–207; № 6, с. 109–135; 22, 2015, № 1, с. 163–215; № 2, с. 146–191, № 3, с. 141–191, № 4, с. 123–168; № 5, с. 155–189; 23, 2016, № 1, с. 145–171, № 2, с. 77–163; № 3, с. 131–176, № 4, с. 178–216), без да се съобщават принципите, според които е изготвено изданието, с непрофесионално подготвен коментар и явни грешки при разчитането на текста. За втори път е издаден през 2015 г. от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ : Петър Динеков. Дневници 1933–1992. Том I, 1933–1937; 1958–1966, 544 стр. Тук се посочва, че се издават „записите от дневниците му в напълно автентичен вид, без никакви промени, освен поправянето на някои буквени грешки“ (стр.5-6), без коментар и също без да са посочени принципите, в съответствие с които е подготвено изданието. Част от дневника е публикувана подборно от издателска къща „Огледало“ с текстове, писани между 17 октомври 1989 г. и 22 февруари 1992 г.: Петър Динеков. Записки от прехода. Книга първа 17 октомври 1989 – 17 октомври 1990 г. София, 2020, 228 стр.; Петър Динеков. Записки от лудото време на „вполитичването“. Представени от Евелина Белчева. Книга втора. 22 октомври 1990 – 22 февруари 1992. София, 2021, 392 стр. В тези две книги също няма коментар, нито са оповестени принципите, по които са подбрани текстовете за публикуване и съкращаване. Този уникален дневник е много важен извор не само за живота, делото и личността на автора му, но и за голям период от българската културна история и без съмнение в бъдеще заслужава пълно научно издание, научен коментар и задълбочен анализ на съдържанието му. За архивните материали на П. Динеков вж.напр.: Д и м ч е в а, Н. Документалното наследство на Петър Динеков. – В: В памет на Петър Динеков. Традиция. Приемственост. Новаторство. София, 2003, с.40–44; Б и л я р с к а, В.Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. – Известия на държавните архиви. Кн. 102. София, 2011, 126–138; И в а н о в а, М. Познатото и непознатото архивно наследство на академик Петър Динеков. – Сѐлw, е-списание в областта на хуманитаристиката Х–XXI в., 8, 2020, № 18 (5 стр. с библиография, http://www.abcdar.com/magazine/XVIII/Dzl_2020_br18_02_Maya_Ivanova_Arhivno_nasledstvo_Petar_Dinekov.pdf); Кръгла маса върху „Записки от прехода“ на Петър Динеков. – Сѐлw, е-списание в областта на хуманитаристиката Х–XXI в., 9, 2021, № 21 (18 стр. <https://abcdar.com>); Ivanova, M. The Unknown Epistolary Heritage of Professor Petar Dinekov in the Sofia Branch of the Central State Archives of Bulgaria: A Contribution to Our Cultural History. – Бюлетин „Наследство БГ“. Научни известия, 2, бр. 3, 2022, № 3, 54–59. В архива на П.Динеков има запазен и един „дневник“, предшестваш тези тетрадки, който се отнася до периода от 22 май 1926 г. до 18 ноември 1931 г. (ЦДА, опис 1), публикуван през 2011 г.: Б и л я р с к а, Б. Ц. Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека. – Известия на държавните архиви. Кн.101. София, 2011. 231–278.

Динеков. Неговата първа публикация, отпечатана на 1.1.1926 г.³, превод от есперанто, отбелязва и началото на първата неизменно развиваща се линия на неговата личност и творчество, сложила отпечатъка си върху всичките му творчески дела и човешки постъпки – широкия поглед към световната култура и стремежа българската словесност да се съизмерва с духовните постижения на света. От този период датира оформянето и на почти всички други постоянни области на неговите творчески занимания: българския фолклор, историята на българската литература от епохата на Възраждането, новата българска литература, историята на българската хуманитаристика и епохата на Българското средновековие. Ето и доказателствата за това: осемнадесетгодишният гимназист вече публикува първите си статии в тези области – „Народни мотиви в поезията на Пенчо Славейков“⁴, „Заветът на П. Р. Славейков“⁵, „Проф. д-р Ив. Д. Шишманов и младежта“⁶ и едно съобщение за сказка, посветена на века на цар Симеон⁷. Не можем да се съмняваме, че тогава е формирана и личността на Петър Динеков, каквато я познаваме от зрелите му години – мек, толерантен характер, личност, моделирана в голяма степен от времето, в което живее, но за разлика от многото случаи, когато този процес довежда или до пълно обезличаване, или до тежки конфликти, успяла да запази вътрешната си същност, отстоявайки я безшумно, но неотклонно. Достигащо е да прочетем ученическото му стихотворение „Равнина“, публикувано в началото на 1929г.⁸, за да се уверим в това:

Една безкрайна светла равнина,
спокойна, пълна с тишина и слънце,
където всяка мравка, всяко зрънце
приема своята част без злина.

И няма тука резки груби линии
и пъстроцветна пищна красота.
Край мен – безбрежна вечна пустота,
над мен – небе спокойно, светло синьо.

Душата ми заспива и в съня
изчезват всички болки и страдания.
Остава само мътното съзнание,
че аз лежа на топлата земя.

Петър Динеков

И така, гимназията не само е завършена с отличен успех, но вече се е изявил един от бъдещите важни участници в българския литературен и културен живот. Неслучайно неговият преподавател по български език Тома Върбанов пише на 5. IX. 1929 г. специален доклад до Председателя на учителския съвет при III Софийска мъжка гимназия с

---

³ Privat, E. За стила. За живота на езика ни. Прев. от есперанто. – Есперанто, 1, № 9–10, 1 ян. 1926, с. 6.

⁴ Глобус, 3, № 15, 6 ян. 1929, с. 1.

⁵ Глобус, 3, № 20, 10 февр. 1929, с. 4.

⁶ Глобус, 3, № 16, 13 ян. 1929, с. 4.

⁷ Сказка за българската наука. – Глобус, 3, № 23, 3 март 1929, с. 4.

⁸ Фар. Литературно-художествено младежко списание 1, 1929, №7–8, с. 6.

обосновка за предложение до министъра на народното просвещение П. Динеков, син на училищен прислужник, да бъде признат за даровит младеж и от Фонда „Даровити деца“, учреден с наредба на Министерството от 11.VIII.1926 г., да „му отпуснат средства не само да живее, а да се посвети на науката, изучавайки българската литература и език“⁹ – уникален случай в историята на българското образование от ново време.

Ако се изразяваме със съвременната терминология, бихме казали, че инвестицията на българската държава в Петър Динеков през 1929 г. е донесла огромни печалби. Четирите студентски години в специалността „Славянска филология“ на Софийския университет му дават прекрасни възможности да продължи развитието си в избраната посока, които той оползотворява във възможно най-голяма степен. Именно тогава започва интензивно да следи всички значителни книги, които се появяват на български език, и си изработва критерии за оценката на литературните и научните факти и явления. Наред с неговите първи съществени проучвания в областта на българската възрожденска литература, публикувани още докато е студент, през 1930 г. той започва да води рубриката „Между книгите и списанията“ в едно от най-авторитетните литературни издания по това време – вестник „Литературен глас“, и да пише многобройни рецензии за новоизлезли книги¹⁰. По този начин в неговото ползрение влизат не само произведения на български писатели от различни епохи, но огромен кръг от творби на европейската литература – като се започне от Херодот и се мине през Шекспир и Джек Лондон, Хайне, Томас и Хайнрих Ман, Стендал и руските класици. Именно тук е ключът за обяснението на неговите винаги точни до края на живота му оценки за литературните величини. За разлика от мнозина свои съвременници, а и от голямата част от по-сетнешните участници в българския литературен и научен живот, които главно пишеха, Петър Динеков четеше много и четеше винаги¹¹. Така той не само никога не загуби от погледа си широките хоризонти на

---

⁹ Цветкова, Л. За ученическите години на Петър Динеков. – Родна реч, 1997, № 5, 37–39.

¹⁰ Вж.: Янакиева, Т. Петър Динеков. Биобиблиография. София, 1982, 45–67.

¹¹ Ярکو свидетелство за това е дори само неговата лична библиотека, която е уникална по своя размер и състав що се отнася до българския културен живот през двадесетия век. Тя е събирана от края на 20-те години до началото на 90-те години на столетието и съдържа 14 296 заглавия, 11 472 от които са публикувани на кирилица и 3 455 на латиница; в нея се намират над хиляда списания, 3959 отпечатъка и автореферати на научни изследвания; тя съдържа публикации, написани на 23 езика. Предадена според първоначалното му желание на Пловдивската народна библиотека „Иван Вазов“ през 1992 г., от 1994 г. е обособена в специален кабинет „Петър Динеков“. Описана е в книжен и електронен каталог и е достъпна за всички читатели (вж. напр.: Личната библиотека на акад. Петър Динеков. Каталог. Т.1. Книги с дарствени надписи. Пловдив, 1998, 466 стр.; Янакиева, Т., Р. Колева. Книги с дарствени надписи в личната библиотека на академик Петър Динеков. – В: В памет на Петър Динеков. Традиция. Приемственост. Новаторство. София, 2003, 44–52. Минчева, В. Петър Динеков остави книгите си на Пловдив. – в. Седмичен труд, бр. 47, 24 ноември 2010 г., с. 21). 3160 заглавия в тези книги са придружени от дарствени надписи. 2 179 от тях са му подарени от 400 български автори, а около 960 – от близо 200 автори от чужбина. Една нищожна част от тях са публикувани във вътрешната част на кориците на сборника „В памет на Петър Динеков. Традиция. Приемственост. Новаторство“. Но дори и от тях може да се добие доста точна представа за широкия хронологичен обхват и характера на тези надписи, които представляват автографи на огромен кръг от личности, като се започне от видни български и чуждестранни учени и обществени дейци, негови съвременници от различни поколения, и се достигне до най-младото тогава поколение негови възпитаници. Ще дам само няколко примера в това отношение с имена на личности, всички с огромни постижения в различните области на своята дейност,

европейското литературно развитие, но естествено вплиташе неговите мерки в собствените си изследвания върху българската литература. В края на следването си през 1933 г. Петър Динеков е вече утвърдено име в литературните среди с повече от 200 публикации в българския периодичен печат и е проявил големите си заложи за научна работа.

Веднага след това започва нова линия в неговия творчески път, останала константна също до края на живота му. Изпратен на специализация в Полша през 1934–1935 г., той не само слуша подробни лекции по полска литература и култура във Варшавския и Краковския университет, но се запознава издълбоко с върховите постижения на полската литература от Новото време, с творците на полската култура и наука. От този момент нататък до последния си ден той поддържаше най-близки творчески и човешки контакти с полски учени и участници в литературния и културния живот на Полша, с любов и пиетет отделяше значителна част от времето си, за да представя полската култура и наука в България¹². Неговите първи преводи от полски език и статии, изпратени за печат от Полша в България през това време, са много разнообразни по тематика: те са посветени например на полските класици А. Мицкевич, Х. Сенкевич и Ст. Жеромски; на съвременниците и лични познати на П. Динеков – писателя и критика Тадеуш Бой-Желенски и на литературния историк и фолклорист Юлиан Кшижановски, с когото остава приятел до смъртта му, личности, които след повече от четири десетилетия определя като свои учители по „научен скептицизъм“ след Йордан Иванов¹³; на театралното дело във Варшава; на устройството, състава, задачите и целите на Полската академия на науките¹⁴. Разширявайки тематиката си, включва в по-късните си изследвания и студии за Юлиуш Словацки, Юлиан Тувим, Константи Галчински, Владислав Броневски, Ярослав Ивашкевич, Мечислав Яструн, за българо-полските литературни връзки, за полската поезия след Втората световна война¹⁵. „Полската“ тема в творческото дело на П. Динеков е изключително важна обаче не само със специфичния поглед върху някои от най-ярките явления в полската култура, но и от една друга гледна точка. Благодарение на нея понякога можем да открием глобалната оценка на П. Динеков за съвременния му свят, отсъстваща в трудовете му на „българистични“ теми. Ще цитирам само една негова мисъл от статията му за трагично отишлия си от света полски писател Вилхелм Мах, която само в няколко реда представя съвсем категорично неговото мнение

съвпадащи с най-активния период от живота на П. Динеков. : Кирил, Патриарх Български, Йордан Иванов, Андре Мазон, Стоян Романски, Михаил Арнаудов, Конрад Гурски, Роман Якобсон, Дмитрий Лихачов, Кирил Мирчев, Стойко Стойков, Цветан Тодоров, Юлия Кръстева, Раля Цейтлин, Елисавета Багряна, Валери Петров, Димитър Димов, Радой Ралин, Йордан Радичков. Тази библиотека и досега за съжаление все още остава извън вниманието на изследователите.

¹² Извънредно много материали, които свидетелстват за това, са съхранени в неговите публикации и в неговия архив, но до днес много малка част от тях са изследвани (вж. напр. в последно време И в а н о в а, М. Академик Петър Динеков и младият полски българист Едвард Можейко (епистолярни свидетелства от 60-те години на XX век). – В: Архивът като практика (=Poznańskie studia slawistyczne, № 19). Poznań, 2020, 171–192; I v a n o v a, М. Profesor Petyr Dinekow i jego kontakty z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu. – В: Bezdroża komunikacji – kontakt, porozumienie, akceptacja. Profesorowi Bogusławowi Zielińskiemu. Poznań, 2022, 211–225).

¹³ В беседа, изнесена във Варшава през ноември 1978 г. (Д и н е к о в, П. В предивоенна Варшава. – В: Д и н е к о в, П. От Възраждането до днешния ден. С, 1987, с. 234, 239).

¹⁴ Вж.: Я н а к и е в а, Т. Цит. съч., 67-77.

¹⁵ За пълната библиография на трудовете на П. Динеков вж. в бел. 1.

в това отношение. „Нашият свят - казва П. Динеков, - най-противоречивият свят от всички светове, е свят на велики революции и огромни полети на човешката мисъл и свят на варварство и всекидневно унижение на човешкото достойнство¹⁶. Ще отбележа обаче, че и в това отношение в последните му публикации, посветени на съвременната българска художествена литература, оценявайки както винаги нейните творци със своите стабилни ценностни критерии, основани на широкия му поглед към най-значимите постижения на европейските литератури от Новото време, може да се открият размисли на Динеков от последните годни на живота му за съвременния свят, които са донякъде в синхрон с тази негова оценка, писана три десетилетия преди това. Ето какво пише той за „даровития син на България“ Димитър Димов (1909–1966), както го нарича в една от своите последни статии за съвременните български писатели, съвременници на неговото поколение, по повод на 80 годишнината на Димов, оценявайки го като „писател на голямата печал, не на човешкия ентузиазъм, а на голямата тъга“: „Няма да навлизам в нейните корени. Несъмнено тя е свързана с „осъдените души“, в чийто свят Димов така добре е проникнал и така умело е описал.... Става дума за „осъдените души“ в цялото му творчество. Това не означава жал за тях, а още по-малко някакво вътрешно сходство с тях... Ключът е другаде – в хуманизма на писателя, в драмата на хуманиста, в неговата мечта за нравствена чистота, за извисяване на човека, за някакъв идеален във философски смисъл свят – от отделната личност до обществото и планетата. И заедно с това иде съзнанието, че историческото развитие на човечеството е унищожило този идеал, неверието, че той може да бъде създаден, въпреки всички логични доказателства, че е възможен. В такова време живя Димитър Димов и честно, като гражданин и писател, направи всичко, за да повярваме в мечтата, да бъдем силни и да я осъществим. ...“ И ето какво какво е мнението на самия Динеков в края на неговия проникновен анализ: „Съвременното състояние на човечеството за съжаление продължава да не дава основания за доверие в бъдещето, въпреки искрите на надежда, които от време навреме проблясват. Но вярата на Димов трябва да остане, защото, нека бъдем искрени и си признаем: като хуманисти, не носим ли всички частица от неговата печал?“¹⁷

Завръщането от Полша чертае пътя на П. Динеков към академичното поприще. Работил две години между 1936 и 1938 г. като учител по български език и литература във френския колеж „Св. Августин в Пловдив“, през 1938 г. той е назначен за доброволен нехоноруван асистент при Катедрата по славянски езици в Софийския университет, а през 1941 г. вече е избран за редовен доцент в Катедрата по българска литература с хабилитационен труд „Софийски книжовници през 16 в. Ч. 1. Поп Пейо“, отпечатан през 1939 г. и останал до днес не само първото, но и единственото монографично изследване за един от най-значителните български писатели от епохата на Средновековието. Неговата встъпителна лекция „Книжовният живот в София през 16 в.“, състояла се на 31.X.1941 г., събира многобройни слушатели и поради силното впечатление, което прави, е подробно отразена в тогавашната преса¹⁸.

---

¹⁶ Д и н е к о в, П. За Вилхелм Мах няколко сърдечни думи. - В: Д и н е к о в, П. Между свои и чужди. С, 1969, 291-292.

¹⁷ Д и н е к о в, П. Размисли върху българската литература и култура. София, 2001, с.69 (първоначално публикувана в: Литературен фронт, № 28, 13 юли 1989, с. 1,3

¹⁸ Вж.: Я н а к и е в а, Т. Петър Динеков. Биобиблиография..., с. 247.

От този момент нататък П. Динеков не само продължава всички очертани дотук насоки на своята дейност. Явяват се три нови линии, по които той неотстъпно върви през всички следващи години.

На първо място трябва да се спомене изключителната по значението и мащабите си практическа работа по издаването на произведения на българските класици от Възраждането и Новото време, както и на фолклорни сборници, в която той влага много усилия. Началото е поставено с изданието на Паисиевата „История славеноболгарская“ през 1938 г., една от любимите творби на П. Динеков, публикувана от него повече от 20 пъти чак до 1979 г. Скромно отбелязвайки понякога на титулната страница, че историята е „предадена на съвременен език от П. Динеков“, той оставя на нас да кажем, че всъщност съвременният българин познава произведението на Паисий именно в езиковия облик, придаден му от него. Така българското общество има шанса да се запознава и досега с Паисиевата история чрез изящния и богат език на П. Динеков, предаващ обаче адекватно оригинала на хилендарския монах. Следват подготвени от него издания на избрани произведения или отделни творби на Георги С. Раковски, Райко Жинзифов, Софроний Врачански, Иван Вазов, Елин Пелин, Йордан Йовков, Пейо Яворов, Нешо Бончев, Никола Ракитин, Петко Славейков, Любен Каравелов и др., на знаменитите фолклорни сборници на Стефан Веркович „Народне песме македонски бугара“, Белград, 1860 г. и на братя Миладинови „Български народни песни“, Загреб, 1861 г. П. Динеков не е само формален член на редакционните колегии, но активен участник в подготовката на концепциите и правилата за издаване на едни от най-авторитетните до днес издания на събраните съчинения на Иван Вазов в двадесет и двадесет и два тома (1955-1957, 1974 – 1979), на Христо Ботев в три тома (1976 г.), на Петко Славейков в осем тома (1958-1959), поредицата „Българско народно творчество“ в 12 тома (1961–1963) и „Сборник от български народни умотворения“ на Кузман Шапкарев в четири тома (1968-1973). Но най-важният резултат от тази негова дейност е може би теоретичното осмисляне на практическите му занимания в това отношение и утвърждаването правото на съществуване в българската филологическа наука на един важен клон на хуманитаристиката, занимаващ се с историята на текста на всяка творба и нейното публикуване, познат в Западна Европа още от XIX в. като „критика на текста“, а днес известен главно с названието „текстология“. Той е отразен в трите му програмни статии – „Литературното наследство - научен, и издателски проблем“ (1968)¹⁹, „Към проблема за академичните издания на произведенията на българските класици“ (1973)²⁰ и „Текстология и литературна история“ (1975)²¹, които всъщност позволиха тази наука да започне да се развива интензивно в България след това що се отнася до всички клонове на българската словесност.

Втората линия, която непременно трябва да се спомене, е участието на П. Динеков в редакционните колегии на редица авторитетни научни периодически издания. Още през 1939-1940 г. той е член на редакцията на просъществувалото 19 години до 1944 г. списание

---

¹⁹ В. „Народна култура“, 12, № 30, 27 юли 1968, с. 5. (=Д и н е к о в, П. Из историята на българската литература). София, 1969, 333-343).

²⁰ Публикувана в: Текстология славянских литератур. Ленинград, 1973, 41-50, и на български език под заглавие „За академичните издания на българските класици“ в книгата му „При изворите на българската култура“ (София, 1977, 288-295).

²¹ Литературна мисъл, 19, 1975, №3, 32-40 (=Динеков, П. При изворите на българската Култура). София, 1977, 274-287).

за литература и хуманитаристика „Българска мисъл“ с главен редактор Михаил Арnaudов. По-късно в различни периоди от време участва в редколегиите на немалко научни периодични издания, като в редица случаи определя цялостната им насоченост, както например в „Списание на БАН“, на което е главен редактор цели 18 години от 1957 до 1975 г. По-същественото е обаче, че той става инициатор и пръв отговорен редактор, чертаещ пътя на нови периодични издания в няколко области, за чието развитие в България като организатор има изключителни заслуги - фолклористиката, историята на старобългарската литература и кирилометодиевистиката, постиженията на които се радват днес на висока оценка извън България. Става дума за списание „Български фолклор“ (1975) и поредиците „Старобългарска литература“ (1971), „Проблеми на българския фолклор“ (1972) и „Кирило-Методиевски студии“ (1984), които обединяват усилията на всички специалисти в тези области, пръснати в много страни на Европа и Америка.

На трето място, но, разбира се, не по значение, още в тези ранни години се оформя афинитетът на П. Динев към „малките“, ако мога да се изразя така, научни форми. Основно място в неговото научно дело още тогава заемат обобщителните статии за значителни литературни творци, процеси и явления, издържали преценката на напълно завършена у него система от критерии, почиваща на културно-историческия метод, към който той се придържаше безпрекословно до края на живота си. Първите свидетелства в това отношение са двете му забележителни книги от 1942 г. „Литературни легенди“ и „Първи възрожденци“, посрещнати с изключително внимание от литературната и научната критика. Съставени от отделни статии, всъщност те не са просто механичен сбор от частични наблюдения, а осмисляне на някои значителни проблеми в литературния живот от началния период на Българското възрождане и анализ на някои от иай-характерните постижения на българската литература след 1878 г.

Така едва 32-годишен П. Динев е вече не само изграден учен и литературен критик, но и учен с име и авторитет, един от най-активните участници в българския литературен и научен живот.

Големият обществен катаклизъм през 1944 г. го заварва на доцентска длъжност в Софийския университет с 475 отпечатани литературнокритически, научни, научнопопулярни трудове, рецензии и обзори. За да разберем какъв стрес е представлявала в неговия живот промяната в общественото устройство, трябва да се обърнем към публикациите му. Той, който цяло десетилетие без изключение публикува по двайсетина статии годишно, изведнъж през 1944 г. се оказва само с три публикации²². Неговият силен и последователен характер обаче преодолява много бързо първоначалния шок. Още от следващата година продължава нормалният ход на неговата научна и литературнокритическа дейност. Нещо повече. Той последователно расте в научната йерархия, неговата дума се чува на високи управленски нива при решаването на важни въпроси, свързани с хуманитаристиката, получава големи научни и държавни награди. През 1945 г. е избран за професор в Софийския университет, където преподава до 1979 г. През 1947 г. по доклад на двама от най-видните български филолози акад. Й. Иванов и акад. Ал. Теодоров-Балан става член-кореспондент на БАН, а в 1966 г. е избран за академик. През 1962–1964 г. е зам.- ректор на Софийския университет; от основаването на Института за фолклор при БАН през 1973 г. и на Кирило-Методиевския научен център при БАН през 1980 г. е техен директор. През 1973 г. му е присъдена титлата „почетен доктор на Варшавския университет“.

---

²² Вж.: Янакиева, Т. Петър Динев. Биобиблиография..., 102-103.

Някой би се запитал: как е възможна тази „кариера“, ако се изразим със съвременна терминология, на една останала винаги твърдо извън всякакви партийни структури личност, в едно време, когато това беше важно ограничително условие. Част от отговора се съдържа в неговата биография и в същността на неговата личност. От една страна например фактът, че макар и по една случайност, той се беше появил на света в бедно семейство, тогава високо се ценеше и премахваше доста прегради. От друга страна, П. Динеков по същество беше привърженик на известната максима на ап. Павел: „Всяка душа да се подчинява на върховните власти, защото няма власт, която да не е от Бога“ (Римляни 13:1). Много елементарно би било обаче да се обяснява неговият просперитет с биографични и личностни особености. Тук заслужава да си припомним християнското разбиране за Божията предопределеност на човешкия живот и свободата на човека да избира. А свободният избор на П. Динеков беше направен още в годините на неговата младост и същия избор той правеше ежедневно през целия си живот. Избор в полза на българското словесно изкуство през цялостния му исторически път.

Недостатъчно, слабо и неизразително е да се каже, че беше посветил живота си на българската словесност и че нейното изучаване беше смисълът на живота му. Именно тя беше неговият живот. Друг живот извън нея той нямаше и едва ли би могъл да съществува в земния свят извън заниманията си с нея. П. Динеков не можеше да приеме и нейното изтласкване в задния двор на българското общество по критерии, които не споделяше. Така в името на запазването на своя живот и на живота на българската словесност той действаше по свой начин, разбирайки отлично, че една маргинална личност в обществото няма никакви шансове да отстои разбиранията си. А този негов начин беше да изследва постиженията на българската литература и фолклор, да ги популяризира, чрез това да създава високо общественно мнение за тях, за да могат те да бъдат съхранени за настоящето и бъдещето. И продължавайки изследванията си за българската литература и фолклор, той не само създаде внушително по мащабите и резултатите си научно дело. Благодарение на това дело той, който не притежаваше никаква научна степен, получи всички възможни научни звания и си изгради изключителен авторитет в българските научни и културни среди. Неговото дело се ценеше извънредно високо и от чуждите специалисти. Няма да говоря за безбройните покани и участия в международни научни форуми в чужбина, за лекциите му през 60-те години в най-престижни европейски университети като тези в Гьотинген, Кьолн и Мюнхен, в Страсбург и Упсала, за изследванията му, публикувани в Белгия, Великобритания, Германия, Италия, Полша, Русия, Румъния, САЩ, Словакия, Сърбия, Франция, Швеция, за повече от четвъртвековната му дейност като член на Международния комитет на славистите.

Достатъчно е да се отвори публикуваният в чест на неговата 70-годишнина през 1983 г. сборник с изследвания²³ за да се разбере, че пред нас стои учен с невероятен международен и национален авторитет. Публикуваните тук 82 приноса са от български и чуждестранни учени от всички поколения. Близо половината от тях са изследователи от Белгия, Германия, Дания, Италия, Израел, Полша, Русия, Румъния, САЩ, Сърбия, Франция и Чехия, като сред тях личат имената на едни от най-значителните фолклористи и филолози на двадесетото столетие като Роман Якобсон, Дмитрий Лихачов, Албърт Лорд, Санте Грачоти, Роже Бернар, Франчишек Славски, Карел Хоралек, Михай Поп, Борис

---

²³ Литературознание и фолклористика. В чест на 70-годишнината на академик Петър Динеков. С, 1983.490 с.

Путилов и др. Творчеството и дейността на учен от такъв мащаб трудно могат да бъдат отминавани без внимание и признание. Трябва да добавим, че той получи и огромно признание за своята дейност също сред представителите на най-широки кръгове учени както в областта на българската хуманитаристика, така и в средите на съвременните български писатели, чието творчество следеше неотстъпно до края на живота си. За огромния му авторитет в областта на литературознанието и фолклористиката приживе свидетелства например същият сборник от 1983 г., в който са представили за публикуване свои приноси 49 български учени от всички поколения: като се започне от доайените на поколението филолози и изкуствоведи като например Веселин Бешевлиев, Александър Милев и Вера Мавродинова, премине се през поколението на самия Динеков като Иван Дуйчев, Емил Георгиев и Куйо Куев, първото поколение, навлязло в науката след тях като Донка Петканова, Надежда Драгова и Ангелина Минчева, и се достигне до най-младото тогава поколение, навлязло в науката през 60-те години на 20 в., представителите на което са преди всичко неговите ученици и следовници, но вече със стойностни приноси, самите те днес днес предаващи своя опит на следващите поколения. И днес, три десетилетия след смъртта му може би той е единственият български учен, паметта за който не само не е заглъхнала, но постоянно се появяват нови свидетелства за неговата значимост в българската научна и културна история. През 2001 г. българските хуманитаристи от БАН подготвиха сборник с изследвания по повод на десетгодишнината от кончината му, в който са публикувани статии от 65 български учени, активни тогава в най-различни области на хуманитаристиката (история на старата и новата българска литература, фолклористика, история, езиковедие), независимо от това дали са били негови възпитаници и последователи или го познават само от неговите трудове, както и 7 статии на учени от Германия, Гърция, Полша, Русия и Сърбия²⁴. През 2010 г. беше публикуван сборникът „Спомени и размисли за Петър Динеков“ по случай стогодишнината от рождението му, в който са поместени спомени за него от близо тридесет български учени и писатели, както и спомени от осемнадесет изследователи, голяма част от които близки с Динеков, от Белгия, Гърция, Румъния, Русия, САЩ, Украйна, Чехия, и разбира се, най-много от Полша²⁵. Тук е включен и записът на първата възпоменателна паметна публична вечер, посветена на него на 16 октомври 1992 г., организирана от Дружеството за българско-полска солидарност, Полският информационен и културен център и Столичната библиотека в София. В нея участваха единадесет учени и представители на българската интелигенция, тя събра в библиотеката многобройна публика, която можа да види тук за пръв път и една малка част от неговата библиотека. Последната засега книга, посветена на Петър Динеков, , публикувана през 2018 г., е сборникът „Академик Петър Динеков и хуманитарната наука – идеи, позиции, концепции“²⁶, резултат от проведения на 11-12 ноември 2010 г. в Българската академия на науките Колегиум с участието на 43 български учени от всички поколения хуманитаристи с техни приноси, отнасящи се както до анализ на творческото дело на Динеков, така и до нови анализи на авторите, работещи тогава в областите на палеославистиката, Българското възраждане, връзките между фолклора и литературата, творците на новата българска литература и на литературната критика. Проведен в изключително тържествена обстановка, този том съдържа и

---

²⁴ В памет на Петър Динеков. Традиция. Приемственост. Новаторство. София, 2003, 579 стр.

²⁵ Спомени и размисли за Петър Динеков. Сто години от рождението му. София, 2010, 398 стр.

²⁶ Академик Петър Динеков и хуманитарната наука – идеи, позиции, концепции. Сборник с материали от Колегиума, посветен на 100 години от рождението му. София, 2018, 722 стр.

официалното приветствие от БАН, а също приветствените думи на учени и институции от Австрия, Италия, Полша и Русия, както и няколко нови спомени на български, американски и румънски учени²⁷.

Заслужава да припомним, че огромния си авторитет в България П. Динеков използваше не за лични облаги, а отново в полза на българското словесно изкуство. Още на 27.X. 1945 г. публикува във в. „Литературен фронт“ знаменитата си статия „Литературното наследство“, в която твърдо обяснява необходимостта от приемственост в съвременното литературно развитие и отхвърля опитите за безогледно отричане на българската класика. И от този момент нататък той никога не измени критериите си в едно време, когато много литературни критици държаха в двата си джоба по една положителна и една отрицателна рецензия, очаквайки мнението на партийните власти. Именно на него се дължи реабилитирането на старобългарската литература, смятана години наред за „литература на мрачното Средновековие“, за чиято най-висша ценност се сочеха богомилските и апокрифните творби, за които обаче той не написа нито едно специално изследване. Вярно е, че му бяха необходими повече от десет години, за да постигне това. Но резултатите са впечатляващи. И те са не само в неговите собствени научни трудове, но и в онази школа на българската филологическа медиевистика, която той създаде и обединяваше до последния си земен ден, школа, чиито представители днес сами имат не само значителни научни приноси, но и стойностни имена в европейската медиевистика. В най-широки мащаби тя се оформи що се отнася до периода на средновековното българско слово и се оказа най-ценената от самия него. Не случайно една от последните му книги, в която са поместени 23 негови статии, писани и публикувани главно през 60 - е и 70-те години на столетието на български език, а някои от тях също на полски и немски език в този период, е единствената, която той е придружил със специално посвещение, което гласи: „Посвещавам тази книга на моите аспиранти по стара българска литература“. След посвещението в хронологичен ред са изброени имената на всички единадесет учени, на които е бил научен ръководител в продължение на три десетилетия от средата на 50-те години до края на 80-те години на столетието²⁸. Девет от тях са българи, всички получили възможността да работят в тази научна област и публикували стойностни изследвания в областта на старобългарската литература и палеославистиката. Те обаче не биха могли да постигнат това, ако с тези свои статии той не беше вече показал огромната стойност на разработването на тази проблематика за българската културна история, чрез тях получила признанието на научната общност и общественото признание за необходимостта от развитието на изследванията в тази област. В това отношение трябва да се отбележи също, че неколцина от тях получиха и възможността след него да определят посоките на нейното развитие в подходящи за този кръг изследвания институции и в БАН, и в

---

²⁷ Междуременно след 2009 г. бяха публикувани също книги и статии, които засягат пряко или косвено живота и делото на П. Динеков, но за съжаление те все още не са събрани в една нова библиография за него (вж. напр. след 2009 г.: И в а н о в а, М. В хармоничния свят на науката. 100 години от рождението на Петър Динеков. – *Palaeobulgarica*, 34, 2010, № 3, 89–100; Б е л ч е в а, Е. Самотен в своето време. Кн.1. София, 2016, 106 стр.; А р е т о в, Н. Георги Цанев и Ефрем Каранфилов в Дневниците на Петър Динеков – Библиотека, 23, 2016, № 1, 105 – 113; Б е л ч е в а, Е. Златорожката връзка (Петър Динеков – Владимир Василев, два портрета в ретро от натура). София, 2017, 307 стр.; Иванова, М. 110 години от рождението на академик Петър Динеков. – *Българистика/Bulgarica* (информационен бюлетин), 41, 2020, 9–16).

²⁸ Д и н е к о в, П. Похвала на старата българска литература. София, 1988, 518 стр.,

чужбина. Ще отбележа тук само факта, че неговият научен авторитет привлече и двама млади ентузиаста от чужбина – двама от неговите последни аспиранти бяха от САЩ и Гърция. Те не само овладяха съвършено българския език, но и написаха дисертации, които съдържаха важни приноси в изследването на българското културно наследство, отразено в непознати дотогава източници и бяха публикувани в България след успешната защита на дисертациите им. Когато се завърнаха в своите страни, те продължиха връзките си с българските научни институции и учени, помагаха им благодарение на позициите си в два големи и авторитетни университета в САЩ и Гърция: Предраг Матеич, професор в Университета на щата Охайо в Кълъмбъс, дългогодишен директор на най-голямото в света хранилище на микрофилми от славянски средновековни ръкописи, направени в повече от сто колекции на няколко десетки страни, безвъзмездно предоставяни на всеки учен, който се нуждае от тях за проучванията си, и последният докторант на Петър Динеков Константинос Нихоритис, професор по славистика във факултета по балкански, славянски и източни изследвания на Македонския университет в Солун, удостоен с почетното звание „доктор хонорис кауза“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2022 г. и избран през 2023 г. за чуждестранен член на БАН, който не само беше в постоянна връзка с българските учени и публикува многобройни свои изследвания на български език в България, но също така свои книги и статии на гръцки език, запознавайки гръцките изследователи не само със собствените си открития, но и с българската научна литература в областта на палеославистиката.

Петър Динеков вложи много в развитието на българската фолклористика. В огромна степен резултат на неговите усилия е създаването на две важни институции на БАН с национално значение - Института за фолклор и Кирило-Методиевския научен център.

Тук няма да се спирам на неговите приноси в изучаването на българския фолклор, историята на българската литература от епохата на Средновековието, Възраждането и Новото време - главните области на неговите научни интереси и на най-значителните му научни постижения. Ще отбележа само две техни характерни особености. На първо място непоклатимостта на неговите оценки за българските писатели, литературни факти, явления и процеси, за българския словесен фолклор. Само по изключение днес някои негови твърдения могат да бъдат коригирани, и то единствено в случаите, когато по-късно са се появили нови, непознати за него факти. Тясно свързан с тази особеност на научното му творчество е и вторият му характерен белег - неизменната склонност към обобщаване и осмисляне на българското литературно развитие. Макар П. Динеков да има значителни научни приноси в представянето на неизвестни факти от всички етапи в историята на българската литература и фолклор, безспорно най-големият му принос е в тяхното вярно обобщаване.

Оттук произтича и глобалното значение на неговото дело в българската филологическа наука – изграждането на една адекватна цялостна представа за българското словесно изкуство в продължение на целия му исторически път. Никога в българската хуманитаристика не е имало, няма и едва ли ще има друг учен освен П. Динеков, който с еднаква сигурност и вещина да може да представи българското словесно богатство, като се започне от народното творчество и неговите многопосочни връзки с литературата, премине се през делото на славянските първоучители св. Кирил и Методий и всички основни проблеми и достижения на българското слово през Средновековието, преходния период към новобългарската литература през XVIII в., творчеството на най-изтъкнати възрожденски писатели като Паисий, Софроний, Раковски, Петко Славейков,

Пърличев, Каравелов и Ботев, жанрове и центрове на литературата ни от XIX в., и се стигне до върховете на новата и съвременната българска литература като Иван Вазов, Пенчо Славейков, Яворов, Елин Пелин, Йордан Йовков, Елисавета Багряна, Емилиан Станев, Йордан Радичков и Блага Димитрова. Фактически по този начин, във време, когато се пишеха дебели безлични „панорами“ на българската литература, П. Динеков постепенно в продължение на четири десетилетия изгради действителната картина на ценностите в българската литература в своите близо 20 книги със статии и студии върху нейното развитие. В съответствие с тази картина той публикува и останалите до днес сред най-сполучливите антологии на старобългарската, възрожденската и новата българска литература: „Българска лирика“ през 1941 г., „Старобългарски страници“ през 1966 г. и „Възрожденски страници“ в два тома през 1969 г. В съответствие с тази картина той поема риска да стане главен двигател при подготовката на уникалната тритомна „Кирило-Методиевска енциклопедия“, посветена на най-големия принос на българския народ в световната цивилизация, чийто първи том излезе от печат през 1985 г. Днес, когато някой иска да се запознае с равнината на българската литература, с нейните хълмове и планини, той непременно трябва да се обърне към творческото дело на П. Динеков, където ще открие истинските стойности и величини.

И това е един от факторите, благодарение на които неговите проучвания ще продължават да живеят и в бъдещето.

Тук бих желала да отбележа още два такива фактора.

Първо, това е фактът, че П. Динеков е единственият български филолог, който остави след себе си значителна и авторитетна школа в своята област. Този общопризнат факт не само има за резултат, че в наше време водещи български учени в областта на фолклористиката, старобългаристиката и изследването на българската възрожденска литература са негови ученици, които предават на следващите поколения изследователи традициите на тази школа. По-важна е вероятно същността на тези традиции. А тази същност съдържа няколко особено важни за нашето бъдеще съставки. От една страна – абсолютната свобода, която той предоставяше на учениците си и на целия значителен кръг от млади учени, които гравитираха около него, както и абсолютната му толерантност към техните, понякога много различни от неговите, творчески търсения. От друга страна – съизмерването на техните възможности и способности със състоянието и пътищата на развитие на съвременната хуманитаристика в света, което е от голямо значение за развитието на всяка национална наука и днес.

И вторият фактор, осигуряващ трайното място на учения и човека П. Динеков в бъдещото развитие на българската филологическа наука – будното му чувство за съизмеримост на българската духовност с творческия дух на другите народи, чувство, присъстващо във всеки написан от него ред. Още в своята младост той публикува през 1940 г. в сп. „Златорог“ статията „Нашият литературен досег с Европа“, в която разглежда чуждите литератури като тласък за развитие на българската литература, разкриващ пред нея нови пътища за развитие. Знаменателно е, че неговата последна книга от 1989 г. „Проблеми на старата българска литература“ завършва със статията „Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура“, в която четем:

„Положението на България в съвременния свят я поставя в контакт с много народи и много култури. Българският народ участва активно в големия процес на обновление на света, в борбата за съществуване на нашата планета, за по-добро бъдеще на човечеството. Техническият напредък улеснява контактите с всички континенти. Неизбежно културата става все по-универсална, което не значи единна. Ето един факт, който определя

динамиката на съвременното културно развитие. Мъчно е да се гадае, какъв ще бъде занапред пътят на националните култури. Мисля, че националната самобитност на културите не е заплашена, защото заедно с процеса на универсализирането върви и процесът на самопознанието, на връщането към корените, на дълбокото вникване в националните особености на всяко културно развитие, на стремеж да се извлече вътрешното духовно богатство, което носи всеки народ...

Българската култура следва пътя на развитие на всички съвременни национални култури - пътя на „европеизацията“ и пътя на самопознанието. Мисля, че това е бил в най-общ смисъл и нейният път през цялото ѝ 13-вековно съществуване. Тя се е родила в дълбоките народни традиции, но се е развивала и обогатявала в непрекъснат контакт с другите култури, в постоянно взаимодействие с тях. Затова ние днес с такъв интерес се обръщаме към нейното минало, към нейния труден път, към нейните безспорни и високи постижения, към нейната роля в многовековната съдба на българския народ, към нейния хуманизъм и демократизъм, към благородните амбиции, които е имала, към нейното място в света. Ние, българите, я обичаме и ценим. Това не значи, че подценяваме културата на другите народи. Тъкмо обратното, защото зиаем, че българската култура се е развивала не в изолация, но в тясна връзка с културите на близки и далечни народи; тя е неделима от тях и е част от огромната, богатата, великата световна култура. И още нещо – ние зиаем, че тъкмо в уважението ѝ към културите на другите народи, в сътрудничеството с тях е нейното бъдеще²⁹.

Не е нужно да казваме нищо повече, за да разберем, че П. Динеков, един от най-големите български учени на двадесетия век, остава трайно в българската хуманитаристика и през започващия двадесет и първи век, че неговите критерии, които носят белега на непреходните, вечни ценности на човешкия дух, ще съпътстват винаги духовното развитие на българската нация.

---

²⁹ Д и н е к о в, П. Проблеми на старата българска литература. София, 1989, 433-434, 435-436